

Ripoll més enllà del tòpic: el context dels autors dels atemptats

Santi Eizaguirre

Que els autors dels atemptats de la Rambla i de Cambrils fossin joves acabats d'arribar a l'edat legalment adulta, formats en un entorn rural com és el Ripollès i fins i tot amb un contracte laboral en actiu planteja dubtes raonables sobre els mecanismes d'inclusió socioeconòmica de les nostres ciutats. Quan parlem de conflicte social, de racisme i de fonamentalisme, sovint ens nodrim d'un ciutadanisme abstracte que apel·la a l'educació, a la convivència o a la integració cultural deixant al marge les condicions materials que fan possibles aquests valors. **Però no es pot parlar de cohesió social sense tenir en compte els condicionants econòmics.** És per això que una mirada al context social en el qual han viscut els autors dels atemptats pot oferir claus a considerar per immunitzar les nostres ciutats contra el totalitarisme.

El Ripollès: entorn rural, crisi postindustrial

Tot i la percepció que sovint se'n té des de Barcelona, el Ripollès és un territori on, malgrat la seva condició muntanyenca, el pes del sector primari (principalment ramader) ha estat especialment baix. La **tradició industrial** ha deixat una empremta considerable: el subsector del metall, de la maquinària i del material elèctric, amb un 19,3% del total del PIB de la comarca, és encara el més potent de tota l'estructura productiva. La importància històrica del sector industrial explicaria per què, segons les dades del Departament d'Empresa i Ocupació, el 2015 el Ripollès tenia una taxa d'atur registrat baixa (un 12,9%) respecte a la mitjana catalana (un 16,8%). La darrera crisi ha produït més destrucció de treball en el sector dels serveis, mentre que el sector industrial s'ha recuperat i ha frenat la destrucció d'ocupació.

Una altra herència d'aquest lideratge industrial de l'activitat econòmica a la comarca és l'estructura empresarial del teixit productiu. El sector del metall-mecànic gira al voltant de tres grans empreses amb plantilles amb cada cop menys operaris i cadenes de muntatge cada cop més mecanitzades que donen feina a diversos petits tallers complementaris. Segons les dades de l'Agència de Desenvolupament del Ripollès, més d'un 60% de les empreses de la comarca tenen menys de 5 treballadors i un 94,8% de les empreses de la comarca tenen menys de 25 treballadors. Empreses molt petites i, per tant, també vulnerables. El context del Ripollès, doncs, és en part homologable al moment de crisi postindustrial que des de fa anys arrossegueu moltes ciutats i pobles del sud d'Europa.

Mobilitat precària, envelliment i manca d'oportunitats

El Ripollès és una de les comarques del Pirineu més properes a Barcelona, però l'endarreriment de les infraestructures comunicatives del territori és especialment visible en la **precarietat de la línia ferroviària** que uneix Ripoll amb la capital. Una precarietat que també té implicacions intercomarcals. Qui no té accés al vehicle privat no es pot moure d'un lloc a l'altre amb facilitat. Aquest aïllament geogràfic penalitza la gent gran que viu sola, però també marca el dia a dia dels més joves, que així que tenen l'edat legal es veuen obligats a treure's el carnet i centrar el seu projecte emancipatori en l'ús del vehicle privat.

Les persones joves més ben formades no hi troben gaires oportunitats, marxen a les

ciutats més properes i no tornen a la comarca

D'altra banda, comarques de muntanya com el Ripollès es troben afectades per un desequilibri demogràfic endèmic que es manifesta en un envelliment progressiu de la població. Les persones joves més ben formades no hi troben gaires oportunitats, de manera que decideixen marxar a formar-se a les ciutats més properes i en la seva majoria no tornen a la comarca. Això configura un context en el qual, a part de l'envelliment, el nivell formatiu de la població és significativament baix. Una altra problemàtica associada amb l'envelliment és la dificultat per garantir el relleu generacional en les explotacions ramaderes o en els petits comerços urbans. En aquesta direcció, les polítiques públiques tot just han posat fil a l'agulla per subvertir la situació i s'insinuen tímidament iniciatives que podrien implicar, entre d'altres, accions en l'àmbit de l'habitatge.

Territoris educadors i autoorganització ciutadana

La comunitat educativa ha estat potser una de les més afectades des del punt de vista simbòlic pels fets ocorreguts el 17-A. Sempre s'ha dit que l'educació és la clau, però en aquest cas es posa de manifest que no n'hi ha prou amb la manera com fomentem la tolerància i el respecte dins les aules. Els agents educatius que treballen amb població en edat escolar, com a bons termòmetres de la realitat social, fa temps que breguen per adequar les seves maneres de funcionar a una perspectiva integral.

La forma com es transmeten els valors del decreixement, de l'ecologisme i de l'economia solidària als nens és una qüestió clau i de relativament fàcil abordatge, com ha estat històricament el foment del reciclatge o ho és també el tractament del racisme i de l'integrisme dins les aules. La qüestió més complexa és **promoure l'aprenentatge de pràctiques d'autoorganització** que abordin l'educació pel desenvolupament i la pau com una qüestió vinculada a tot el cicle vital dels individus.

En el cas dels implicats en els atemptats, es posa de manifest que els joves no se'ls pot tractar com un col·lectiu en un sentit ampli i homogeni

La construcció d'un **territori educador** no passa només per la coordinació i pel treball en xarxa entre escoles, instituts i equips d'atenció pedagògica, sinó que ha d'apel·lar la ciutadania en general com a comunitat educativa i és clau que inclogui administracions, entitats ciutadanes, associacionisme i empreses privades. D'altra banda, l'enfocament arrelat i en xarxa de l'educació com un procés vital segurament té en les polítiques de joventut un dels seus reptes més difícils. En el cas dels implicats en l'atac de la Rambla, es posa de manifest que els joves no se'ls pot tractar com un col·lectiu en un sentit ampli i homogeni, sinó que més aviat funcionen com a grupets petits amb unes identitats polimorfes i en transformació constant.

El desenvolupament econòmic local, un procés lent

A finals dels anys noranta, a instàncies de la Generalitat, el Ripollès va posar a funcionar la seva agència de desenvolupament, però no va ser fins ja ben entrada l'actual crisi econòmica que la comarca va ser identificada com una de les més vulnerables en termes de dinamisme econòmic de tot Catalunya. De manera gradual, les institucions del territori han anat promovent models d'innovació que poguessin subvertir els processos de decadència amb una mirada integral des del punt de vista social i ecològic. Fruits d'això els trobem en el desplegament del programa Leader al territori o en com l'Agència de Desenvolupament del Ripollès, amb la participació d'actors privats compromesos amb el territori i en col·laboració amb el Consell Comarcal i el Consorci de Benestar del Ripollès, entre d'altres, ha fomentat durant els darrers anys la definició i consolidació d'una estratègia territorial amb voluntat d'integrar el desenvolupament econòmic amb els diferents vectors socials i mediambientals de l'entorn.

La comarca disposa de recursos formatius amb perspectiva de futur. Diversos dels nois implicats en l'atemptat havien passat per l'**Aula d'Hostaleria del Ripollès**, orientada a la formació en cuina de muntanya, o per la **Fundació Eduard Soler**, referent d'innovació tecnològica i formació a joves en el sector metall-mecànic. Aquestes escoles, en tant que han incorporat en la seva manera de funcionar particular la preocupació pels col·lectius més febles, són entitats que també gestionen recursos públics orientats a les polítiques d'activació laboral. Cal dir, però, que sovint fan equilibris entre el que seria bastir un projecte pedagògic i professional amb voluntat d'excel·lència i les dificultats derivades d'esdevenir recursos ocupacionals en un context poblacional de baix nivell formatiu.

Malgrat tot, **el Ripollès és un territori que està procurant plantar cara a la crisi**. Per ser moderadament optimistes, podem dir que el projecte territorial en el qual diversos agents econòmics del Ripollès ja fa temps que treballen inclou diverses línies estratègiques en aquest sentit: fomentar la producció agroalimentària ecològica; impulsar les energies renovables vinculades a l'aprofitament forestal i la biomassa; repensar les activitats industrials mitjançant la formació i la recerca; promoure el paper transformador de la dona al territori rural; atraure joves qualificats per subvertir la tendència a l'envelliment... Els resultats d'aquestes línies de treball, però, són encara molt incipients. Les iniciatives exitoses -el festival Clownia dels Txarango a Sant Joan de les Abadesses en

seria un exemple-, siguin fruit d'aquestes línies de treball o hi conflueixin per afinitat, representen encara un percentatge molt petit de l'activitat econòmica al territori.

Una gestió comunitària del conflicte social: què es podria fer millor?

En un context econòmic global de fi del treball com l'havíem entès fins ara, les polítiques de desenvolupament econòmic cada cop tenen més a veure amb la gestió comunitària del conflicte social. Mediadors comunitaris, educadors socials, formadors ocupacionals i tècnics d'inserció, entre d'altres, han de gestionar els temps i les expectatives de persones que en molts casos, malgrat millorar la seva ocupabilitat, s'enfronten amb un context de manca d'oportunitats. En aquest ordre de coses, el **foment de l'emprenedoria ha estat invocat com un 'mantra'** de manera excessivament lleugera. La innovació empresarial, si no va acompanyada per un interès social i un suport de caràcter comunitari i públic, no té gaires possibilitats. Les propostes associades amb la renda bàsica de ciutadania i les monedes complementàries, com a mecanismes de retenció de valor al territori, tindran en un futur immediat molt a dir.

En moments de crisi s'ha posat de manifest que qui més està a l'altura de la situació són els professionals. En el cas dels professionals que apliquen les polítiques de desenvolupament, en molts casos depenen de la capacitat d'entesa i de construcció de projecte en comú per part dels representants institucionals que actuen a escala municipal i comarcal. Cal abordar, per tant, la **precarietat de les condicions laborals** i la inestabilitat amb la qual treballen. Aquesta vulnerabilitat afecta de manera directa la millora del seu nivell tècnic i dificulta la formació contínua de tota l'estructura del desenvolupament del territori.

Molts consells comarcals poden esdevenir institucions encallades per lluites de poder personalistes

És positiu que la Generalitat obligui municipis, consells comarcals i agències de desenvolupament a promoure la governança participada i a elaborar plans d'acció amb una perspectiva a llarg termini per rebre el finançament. És l'única manera d'estimular l'entesa institucional necessària per tirar endavant projectes de dinamització ambiciosos. Sovint, les misèries de la micropolítica ens obliguen a parlar del condicionament dels representants electes sobre la provisió de serveis i recursos públics. Molts consells comarcals poden esdevenir institucions encallades per lluites de poder personalistes o per faccions territorials. En aquests casos és quan es posa de manifest la feblesa dels lideratges institucionals i la manca d'assentament d'una perspectiva acordada a llarg termini. Per evitar que això passi, seria desitjable, com succeeix en altres països com França, l'exigència dels partits sobre els seus electes d'una mínima capacitació en coneixements sobre processos de desenvolupament econòmic per accedir al càrrec.

El risc zero no existeix, o quan la part no explica el tot

Com ens ha dit la policia, en situacions d'emergència el risc zero no existeix. Una mirada a aquests condicionants socioeconòmics ens pot oferir certes claus a considerar de cara a pensar com immunitzem les nostres ciutats contra el totalitarisme, però no serà mai un diagnòstic definitiu. Per entendre el que ha passat a Ripoll, no n'hi ha prou a observar els mecanismes d'inclusió social amb què compta aquest territori en concret. Ripoll no és només la capital d'una comarca de muntanya que actua de ròtula transfronterera entre el Pirineu oriental i el mediterrani: és també **una ciutat del sud d'Europa, envellida i empobrida**. Una ciutat colpejada fortament per l'hegemonia de la

globalització neoliberal.

Si una cosa ens posen de manifest els fets dramàtics viscuts, és que **la democràcia i la justícia social són ideals que es construeixen des de la base** amb el suport de la inversió pública i la implicació ciutadana en la defensa d'unes relacions econòmiques més pacífiques. La **cultura de la pau i el respecte** mutu, més enllà de ser fomentada a les escoles i als instituts, o en les polítiques culturals d'una comunitat lingüística acollidora i inclusiva, ha de tenir també un mirall en la manera com articulem les ciutats i les seves relacions econòmiques. Des d'allò més local cap al món, amb una perspectiva global i en xarxa. El Ripollès, com tants altres territoris, es troba amb el repte d'apostar per un desenvolupament econòmic que situï les persones i la reproducció de la vida al seu centre d'atenció.

*** Santi Eizaguirre és professor al Departament de Sociologia de la Universitat de Barcelona. Entre els anys 2014 i 2016 ha col·laborat en la redacció de l'estratègia de desenvolupament econòmic de l'Agència de Desenvolupament del Ripollès.**